

Výmenné relácie v zahraničnom obchode

Ing. Marián Osúch, Národná banka Slovenska

TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ

Výmenné relácie v zahraničnom obchode (*terms of trade* – ToT) vyjadrujú vzájomný vzťah zmeny cien vývozu k cenám dovozu. Matematickým vyjadrením tohto vzťahu je nasledujúci zápis:

$$ToT = \frac{P_{export}}{P_{import}} \cdot 100,$$

kde P_{export} je cenový index vývozu a P_{import} je cenový index dovozu.

Ako cenové indexy sa väčšinou používajú defláto-ry vývozu a dovozu tovarov a služieb z národných účtov.¹ Z medzinárodných inštitúcií publikuje výmenné relácie Európska komisia v štatistickej prílohe v rámci svojich pravidelných ekonomických prognóz (jar, jeseň).

V prípade, že ceny vývozu rastú rýchlejšie (alebo klesajú pomalšie) ako ceny dovozu, index ToT je vyšší než 100. To znamená, že sa cenové podmienky v zahraničnom obchode zlepšili a krajina

je schopná pri rovnakom fyzickom objeme vývozu doviezť viac tovarov a služieb. V opačnom prípade, ak je index ToT nižší ako 100, rástli rýchlejšie (alebo klesali pomalšie) ceny dovozu v porovnaní s cenami vývozu.

Niektorí ekonómovia považujú ToT za jeden z indikátorov životnej úrovne krajiny. Podľa názoru iných, vývoj ToT nemusí byť totožný s vývojom životnej úrovne, nakoľko ToT nič nehovorí o vývoji objemu exportu krajiny, ale iba o relatívnych zmenách medzi krajinami. Na posúdenie zmien životnej úrovne by bolo treba analyzovať aj zmeny v objemoch zahraničného obchodu, zmeny v produktivite práce, alokácii zdrojov či zmeny kapitálových tokov.

Vplyv výmenných relácií na výkonnosť ekonomiky zachytáva alternatívny ukazovateľ reálny hrubý domáci dôchodok (RHDD). Pri štandardne používanom ukazovateli HDP v stálych cenách sa nerozlišuje rôzny charakter cien, teda cien tovarov doma vyrobených a spotrebovaných a cien v zahraničnom obchode. Zmeny cien dovozov a vývozov tovarov a služieb majú však vplyv na reálny dôchodok, pretože zlepšujúce sa ToT môžu zvyšovať domácu spotrebu, príp. investície.

Dlhodobý priaznivý vývoj ToT vyjadruje zvyšujúcu sa konkurencieschopnosť krajiny, čo má za následok rýchlejšiu rast RHDD ako rast HDP. Súčasne je odrazom priaznivých kvalitatívnych zmien v ekonomike.

Reálny hrubý domáci dôchodok možno vypočítať ako súčet reálneho HDP a strát/ziskov zo zahraničného obchodu (*Trading gains/losses* – T):

$$RHDD = HDP \text{ v stálych cenách} + T$$

$$T = (X - M)/P - (X/P_{export} - M/P_{import}),$$

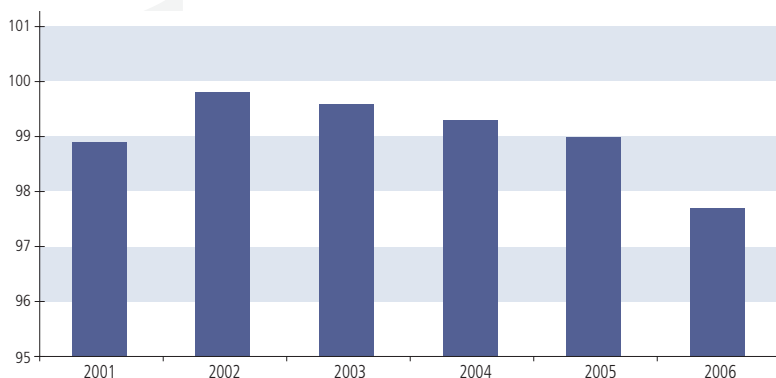
kde X je vývoz tovarov a služieb, M dovoz tovarov a služieb, P priemerný deflátor vývozu a dovozu, P_{export} deflátor vývozu, P_{import} deflátor dovozu.

Vývoj ToT a RHDD v SR

Pre Slovenskú republiku je charakteristický dlhodobý nepriaznivý vývoj výmenných relácií. V rokoch 2000 – 2006 poklesli výmenné relácie o 2,3 p. b. (graf 1). S výnimkou roku 2002, keď došlo k medziročnému zlepšeniu, je vývoj ToT v porovnaní s predchádzajúcim rokom nepriaznivý. Treba však poznamenať, že relatívne veľký rozdiel vývozných a dovozných cien v roku 2006 je pravdepodobne výsledkom pôsobenia cien ropy a transferu ziskov. Očakávame preto, že re-
vizia ŠÚ SR rok 2006 ešte skoriguje.

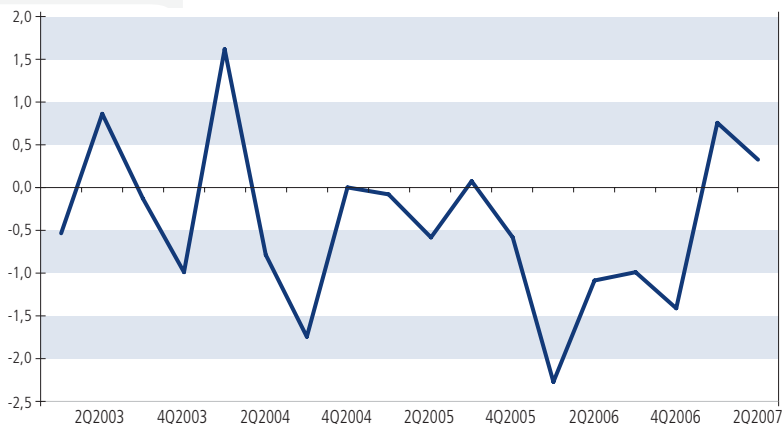
¹ Možno použiť aj cenové indexy zo štatistiky zahraničného obchodu, ktoré sa vypočítavajú pomocou tzv. cenových reprezentantov na základe mesačného zisťovania. Keďže však neexistuje harmonizovaná štatistika cien zahraničného obchodu, takto vypočítané ToT sa budú líšiť od ToT vypočítaných z národných účtov.

Graf 1 Vývoj výmenných relácií v SR (rok 2000 = 100)

Zdroj: Vlastné výpočty na základe údajov ŠÚ SR.

Graf 2 Terms of trade (medziročná zmena v %)

Zdroj: Vlastné výpočty na základe údajov ŠÚ SR.

Z hľadiska jednotlivých štvrťrokov je vývoj ToT nerovnomerný. Po viac ako roku (naposledy v 3. štvrťroku 2005) došlo v 1. štvrťroku 2007 k medziročnému zlepšeniu ToT, keď bol pokles dovozných cien väčší ako pokles cien vývozu. Medziročné zlepšovanie pokračovalo aj v 2. štvrťroku 2007 (graf 2).

Ak chceme identifikovať vplyv cenového vývoja v zahraničnom obchode na rast ekonomiky na báze deflátorov, je možné vychádzať z dekompozície vývozov i dovozov výrobkov a služieb na cenovú a objemovú (množstevnú) zložku. Od 1. štvrťroku 2006 dochádza k poklesu príspevku ceny k medziročnému nárastu dovozu, resp. vývozu tovarov a služieb v bežných cenách. Zatiaľ čo v 1. štvrťroku 2006 prispeli k 27,1-percentnému rastu dovozu ceny 7,5 p. b., v 1. polroku 2007 bol príspevok ceny záporný. Podobná situácia nastala aj vo vývoji exportu. Z agregácie vyplýva, že zlepšujúce sa výmenné relácie spôsobili v prvých dvoch štvrťrokoch 2007 zlepšenie podielu čistého exportu (saldá bilancie výrobkov a služieb) na HDP, k čomu ceny prispeli priemerne 0,5 p. b. (graf 3).

Vzhľadom na dlhodobu nepriaznivé výmenné relácie možno vo vývoji slovenskej ekonomiky pozorovať zaostávanie reálneho hrubého domáceho dôchodu v porovnaní s HDP. V niektorých obdobiach však zlepšujúce sa výmenné relácie RHDD zvyšovali (graf 4). V období 2001 – 2006 dosiahol RHDD priemerný rast 4,8 % pri priemernom raste HDP 5,2 %. Výmenné relácie tak v posledných šiestich rokoch znižovali RHDD o 0,4 p. b. v porovnaní s HDP.

MEDZINÁRODNÉ POROVNANIE

Medzi jednotlivými krajinami existujú výrazné rozdiely vo vývoji výmenných relácií. Táto skutočnosť je výsledkom rôznych faktorov, ktorými sú napr. rozdielna štruktúra vývozu a dovozu, kvalita výrokov alebo vývozné ceny. Dlhodobu najpriaznivejšie výmenné relácie v rámci EÚ dosahujú Rumunsko, Litva a Španielsko. Na druhej strane, Slovensko, Švédsko a Fínsko sú krajinami s najhoršími výmennými reláciami (graf č. 5).

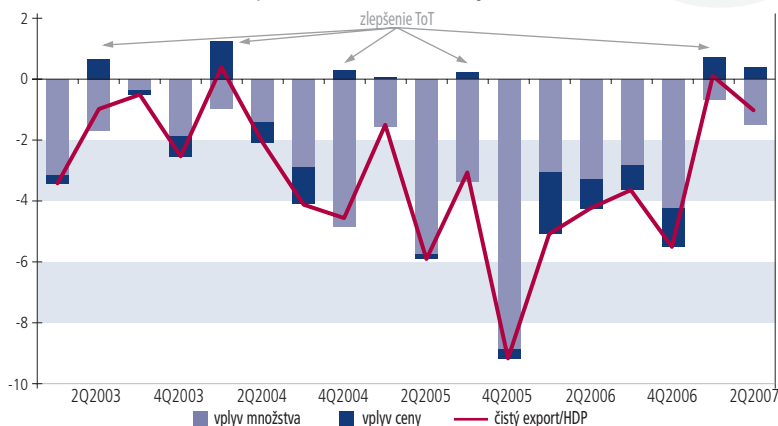
Z porovnaní v rámci krajín V4 možno vidieť, že od roku 2000 sa výmenné relácie najviac zlepšili v Českej republike (o 4,1 p. b.), za ktorou nasleduje Poľsko (o 2,8 p. b.). V Maďarsku a na Slovensku došlo v spomínanom období k zhoršeniu výmenných relácií (-1,3, resp. -2,3 p. b.). Vývoj výmenných relácií v krajinách V4 od roku 2000, ako aj ich medziročné zmeny sú znázornené na grafoch 6 a 7.

POROVNANIE S ČESKOU REPUBLIKOU

Pre Českú republiku bol charakteristický dlhodobý sa zlepšujúci trend vo vývoji výmenných relácií. V posledných dvoch rokoch však dochádza k ich zhoršovaniu (podobne ako vo väčšine krajín EÚ), najmä z dôvodu rastu cien dovážaných energetických surovín.

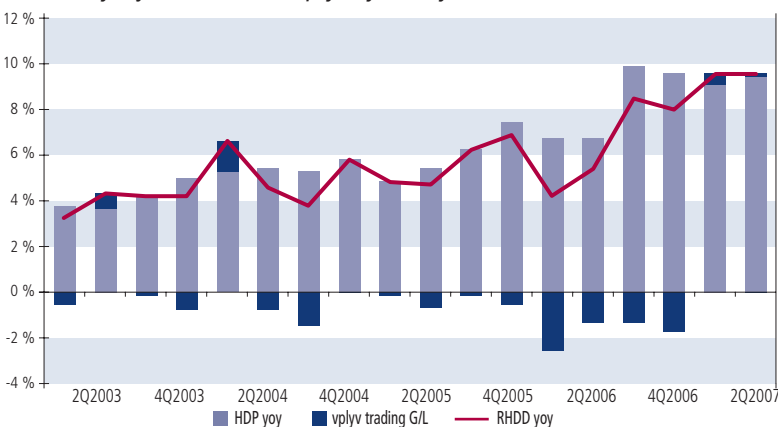
Pozitívny vývoj výmenných relácií v ČR sa v období 2001 – 2006 prejavil v rýchlejšom raste reál-

Graf 3 Podiel čistého exportu na HDP v bežných cenách

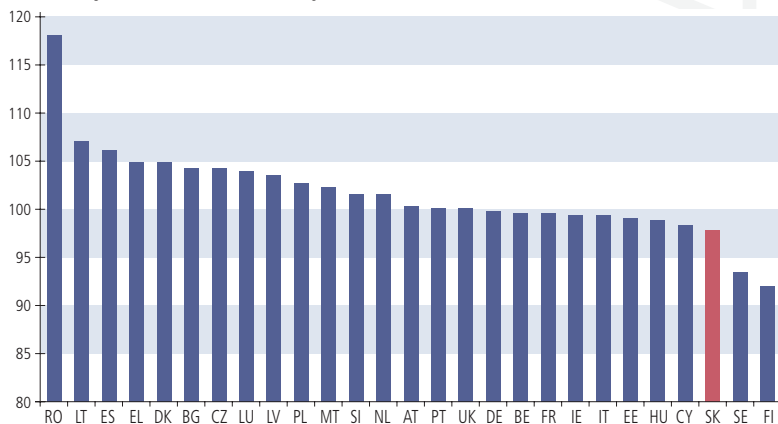
Zdroj: Vlastné výpočty na základe údajov ŠÚ SR.

Graf 4 Vývoj HDP, RHDD a vplyv výmenných relácií

Zdroj: Vlastné výpočty na základe údajov ŠÚ SR.

Graf 5 Výmenné relácie v krajinách EÚ v roku 2006 (rok 2000 = 100)

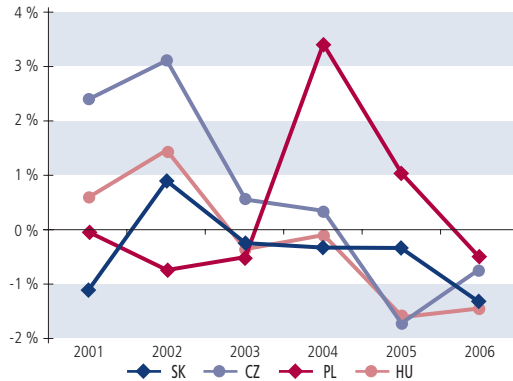
Zdroj: Statistical Annex of European Economy, Spring 2007.

neho hrubého domáceho dôchodu v porovnaní s HDP, priemerne o 0,3 p. b. (tab. 1, graf 8).

Z tab. 1 a grafu 8 vyplýva, že slovenská ekonomika dosahuje dlhodobu rýchlejšiu rast RHDD v porovnaní s ČR, aj keď rozdiel nie je taký výrazný ako pri porovnaní vývoja reálneho HDP v oboch krajinách. Na túto skutočnosť majú vplyv práve výmenné relácie. V období 2001 – 2004 dosahovala ČR zisky zo zahraničného obchodu, zatiaľ čo v ekonomike SR sa prejavovali straty zo zahraničného obchodu, príp. len mierny zisk (rok 2002). V rokoch 2005 a 2006 dosahujú obe ekonomiky

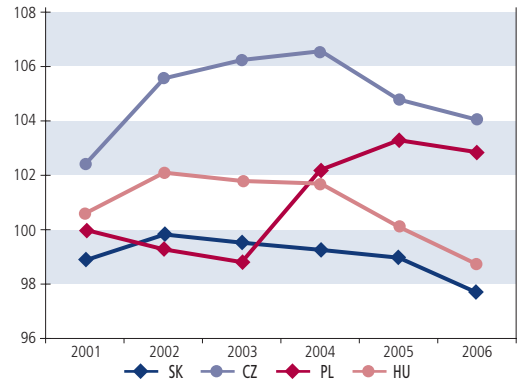

Graf 6 Terms of trade (medziročná zmena v %)

Zdroj: Statistical Annex of European Economy, Spring 2007.

Graf 7 Terms of trade (rok 2000 = 100)

Zdroj: Statistical Annex of European Economy, Spring 2007.

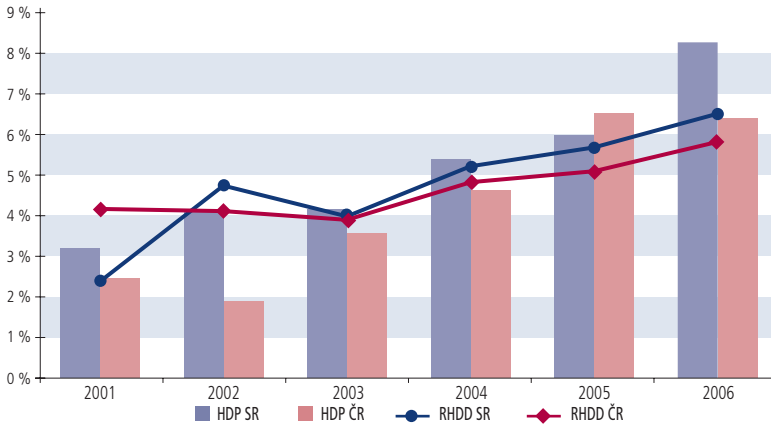
Literatúra:

1. Donoval, M.: Výmenné relácie v zahraničnom obchode. Biatec 9/2006.
2. Vintrová, R.: Rýchlejší rast a lepší ceny. Ekonom 2/2007.
3. Spěváček, V-Vintrová, R.: Jak rychle rostla česká ekonomika? Ekonom 16/2005.
4. Vintrová, R.: Odkud se vzal český boom? Ekonom 22/2006.
5. Vintrová, R.: Sme dál než jsme čekali. Ekonom 5/2006.
6. Statistical Annex of European Economy. Spring 2007.
7. www.statistics.sk
8. www.czso.cz
9. www.en.wikipedia.org

Tab. 1 Porovnanie vývoja v SR a ČR

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Priemer
SR							
RHDD (y-o-y %)	2,4	4,8	4,0	5,2	5,7	6,5	4,8
HDP s.c. (y-o-y %)	3,2	4,1	4,2	5,4	6,0	8,3	5,2
ČR							
RHDD (y-o-y %)	4,1	4,1	3,9	4,8	5,1	5,8	4,6
HDP s.c. (y-o-y %)	2,5	1,9	3,6	4,6	6,5	6,4	4,3

Graf 8 Vývoj RHDD a HDP v SR a ČR (medziročná zmena v %)

Zdroj: Vlastné výpočty na základe údajov ŠÚ SR a ČSÚ.

Graf 9 Porovnanie vplyvu ziskov (strát) zo zahraničného obchodu na RHDD v SR a ČR (príspevok v p. b.)

Zdroj: Vlastné výpočty na základe údajov ŠÚ SR a ČSÚ.

rovnaké straty zo zahraničného obchodu (priemerne o 1 %).

Priaznivý vplyv výmenných relácií v Českej republike v porovnaní so SR je výsledkom štruktúrnych zmien v ekonomike a zahraničnom obchode (presun k aktivitám s vyššou pridanou hodnotou, technologicky náročnejšia výroba), ku ktorým došlo skôr ako v SR. Rovnako pozitívne na výmenné relácie pôsobil aj prílev PZI a vývoj kurzu českej koruny.

ZHRNUTIE

1. Výmenné relácie sa v SR v poslednom období mierne zhoršujú.
2. Vplyv výmenných relácií na reálny hrubý domáci dôchodok je mierne negatívny. To znamená, že rast reálneho HDP, zatiaľ čo v ČR rast RHDD predbieha rast HDP v priemere o 0,3 p. b.
3. V porovnaní s ČR dosahuje SR v období 2001 – 2006 rýchlejší rast reálneho HDP aj RHDD.
4. V období 2005 – 2006 zaznamenal vývoj výmenných relácií (a teda aj vplyv ziskov, resp. strát zo zahraničného obchodu) podobné tendencie v SR aj ČR.
5. V roku 2007 očakávame zlepšenie ToT, ktoré však môže byť ovplyvnené iným ako očakávaným vývojom cien energetických surovín. K zlepšovaniu výmenných relácií by v budúcnosti prispela výroba výrobkov s vyššou pridanou hodnotou.
6. Všetky závery za SR vychádzajú z vlastných výpočtov, keďže ŠÚ SR nepublikuje vývoj výmenných relácií ani RHDD. Český štatistický úrad tieto ukazovatele publikuje.